

ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ХЛІБА ТА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ УКРАЇНИ

Ралко Олександра Сергіївна,

аспірант, асистент кафедри менеджменту

Національного університету харчових технологій

Постановка проблеми. Кожне підприємство працює в ринкових умовах і вивчення ринку стало важливим і невід'ємним елементом підприємницької діяльності. Обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні постійно скорочуються. Частка потужних підприємств у загальному виробництві хліба та хлібобулочних виробів значна і становить близько 90%. Проте, встановити реальну частку, обсяги виробництва та обсяги реалізації малих підприємств, пекарень та мініпекарень досить складно, оскільки за цими суб'єктами не ведеться статистичний облік. Таким чином, постає необхідність у всебічному дослідженні ринку хліба та хлібобулочних виробів України з метою виявлення причин, наслідків та факторів, що на нього вплинули.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останнім часом опубліковано низку праць українських дослідників, які аналізували ринок хліба та хлібобулочних виробів України та її регіонів, зокрема: В.Г. Федоренко, Є.В. Єрмаков, Ж.А. Говоруха, І.В.Федулова, К.Ю. Омельченко, Н.В. Остапченко, Н.П. Скригун, О.В. Михайленко, О.М. Васильченко, О.О. Терещенко, П.Т. Саблук, С.В. Пеструха, Т. В. Полінчик-Ярова, Т.В. Майорова та інші.

За офіційними даними обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів в натуральному виразі підприємствами хлібопекарської промисловості в Україні протягом 1990-2011 рр. постійно скорочуються, проте, автором зроблена спроба довести, що фактичні обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні, виходячи з їхнього споживання, не змінюються. Внаслідок чого, і постає необхідність дослідження розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів України.

Метою статті є дослідження причин зниження виробництва хліба та хлібобулочних виробів протягом 1990-2011 рр в Україні. Необхідно встановити наявність або відсутність зв'язку між змінами добробуту населення, чисельності населення зі зміною обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів України.

Протягом 1990-2011 рр. обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів підприємствами хлібопекарської галузі в натуральному виразі невпинно скорочуються (рис.1).

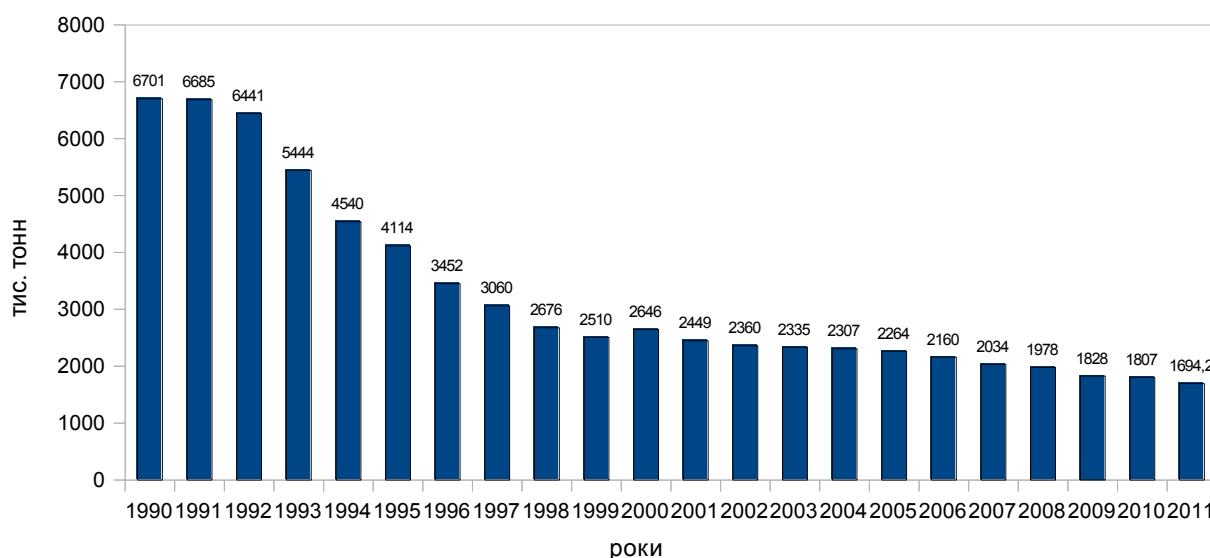

Рис.1. Динаміка обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні за 1990-2011 рр., тис. тонн [складено за даними Державного комітету статистики України]

Для прогнозування та визначення подальших перспектив розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів України визначимо його стадію життєвого циклу. Оцінимо стадію життєвого циклу за зміною обсягів виробництва продукції.

На рис. 2 показані індекси виробництва хліба і хлібобулочних виробів у % до 1990 року за 1990-2011 роки. На основі вибірки даних за 1990-2011 рр. побудований логарифмічний тренд обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів для України. Коректність застосованої екстаполяційної моделі підтверджується високим значенням коефіцієнту детермінації, що складає 0,94.

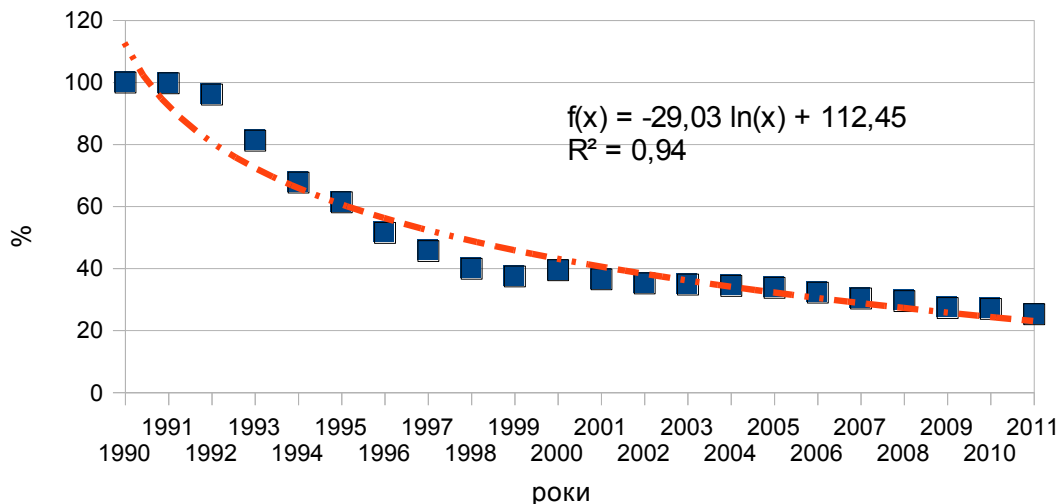

Рис.2. Індекси виробництва хліба і хлібобулочних виробів за 1990-2011 роки у % до 1990 року [розраховано автором на основі даних Державного комітету статистики України]

Тренд свідчить, що у випадку збереження існуючих тенденцій розвитку ринку хліба та хлібобулочних виробів, виробництво цих продуктів буде і в подальшому знижуватись.

Зниження обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні протягом 1990-2011 років, по-перше, пов'язане зі зниженням чисельності населення України, по-друге, із появою великої кількості малих підприємств, міні-пекарень, фізичних осіб-підприємців, кількість яких зростає та облік виробництва продукції яких ускладнюється, також, і в зв'язку із появою напівфабрикатів, заморожених виробів, що для приготування потребують мінімальної обробки в звичайних пічках, таким чином не потребуючи ані величезних площ, ані дорогого обладнання, по-третє, зростання купівельної спроможності населення України, завдяки чому відбувається перерозподіл грошової маси в бік більш дорогих продуктів харчування, по-четверте, поява хлібопічок, що уможлиблює приготування хліба в домашніх умовах, по-п'яте, зміни смаків споживачів та поява трендів здорового способу життя та здорового харчування, що лімітують щоденно споживання хліба та хлібобулочних виробів.

Панує думка, що чим більш розвиненою стає економіка країни, тим ближче

фактичне споживання певного продукту харчування буде до раціональної норми. Особливо дане твердження стосується рівня споживання хліба та хлібобулочних виробів, оскільки високий рівень їхнього споживання характерний для бідних країн. З цієї точки зору, на довгострокову перспективу, можна стверджувати, що ринок хліба та хлібобулочних виробів України є насиченим. Проте, на нашу думку, споживання хліба та хлібобулочних виробів у значних обсягах в Україні є традиційним, тому можна стверджувати, що з розвитком економіки України фактичне споживання хліба та хлібобулочних виробів не зміниться в натуральному виразі, а смаки споживачів перемістяться з “соціальних” видів хліба та хлібобулочних виробів на “елітні”.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 р. № 656 “Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення” раціональна норма споживання хліба та хлібобулочних виробів для дітей віком від 0 до 6 років становить 43,8 кг на особу на рік, для дітей віком від 6 до 18 років 79,1 кг на особу на рік, для працездатного населення 101 кг на особу на рік, для непрацездатного 100 кг на особу на рік. За інформацією аналітиків Універсальної інвестиційної групи, аналітиків журналу АгроПрофі, концерну "Хлібпром" та більшості операторів ринку хліба та хлібобулочних виробів фактична норма споживання хліба та хлібобулочних виробів на особу в Україні протягом 1990-2011 років перевищує раціональну норму споживання хліба та хлібобулочних виробів на особу на рік. Необхідно зазначити, що статистичні дані щодо фактичного споживання населенням існують тільки за укрупненою групою хлібопродуктів, дані щодо фактичного споживання хліба та хлібобулочних виробів відсутні. Таким чином, для ринку хліба та хлібобулочних виробів, ми пропонуємо, встановити фактичні обсяги споживання розрахунково, виходячи з раціональних норм споживання для демографічних груп населення без урахування перевищення раціональних норм споживання, на які вказують оператори ринку хліба та хлібобулочних виробів.

Для подальшого аналізу вважаємо за доцільне дослідити зміну чисельності

населення України за досліджуваний період.

Динаміка чисельності населення України за 1990-2011 роки зображена на

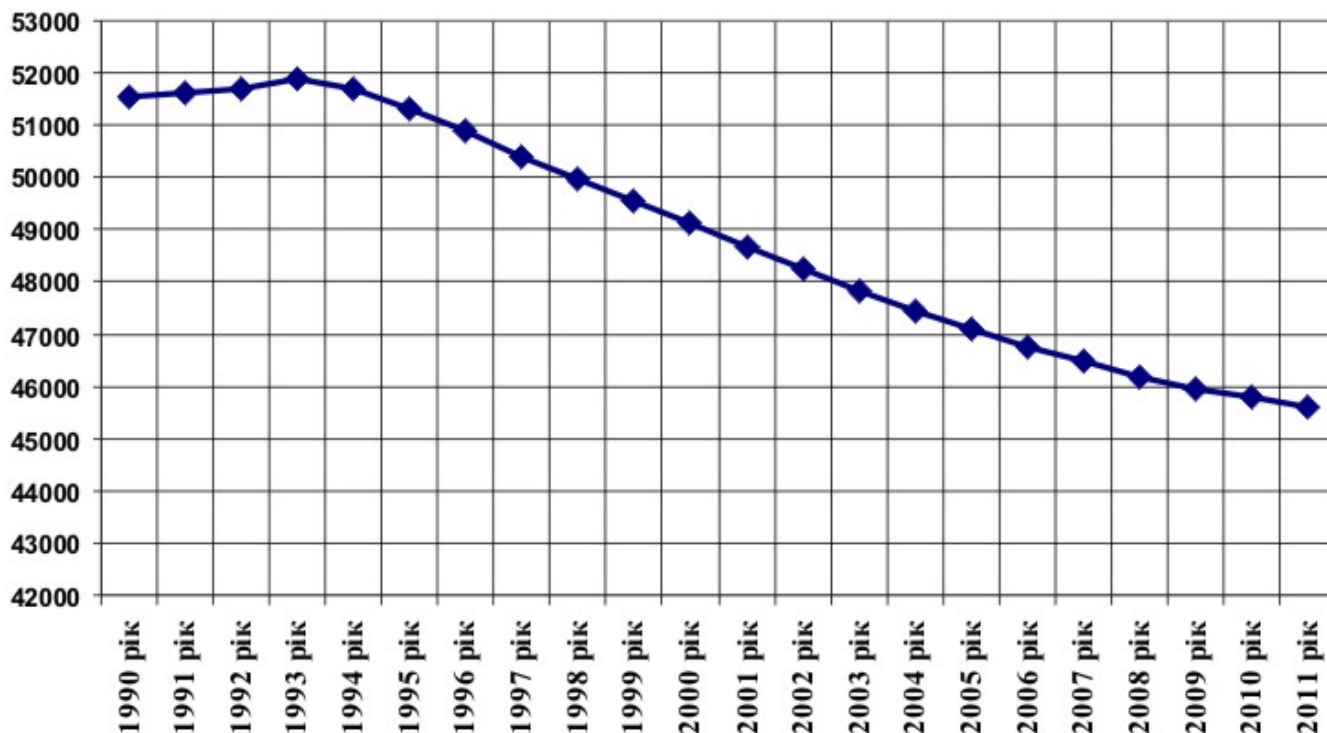

рис.3.

Рис.3. Динаміка чисельності населення України у 1990-2011 роках постійне населення станом на 1 січня, тис. осіб. [складено за даними Державного комітету статистики України (http://da-ta.com.ua/guest_atricle/2145.htm)]

Таким чином, з рис. 3 можна зробити наступні висновки: у період з 1990 по 1993 рік відбулося несуттєве збільшення чисельності населення України, а з 1993 по 2011 рік відбувається постійне скорочення чисельності населення України.

Виникає необхідність порівняти темпи зміни обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів з темпами зміни чисельності населення України. Оскільки, можна припустити, що спостерігається відповідність зміни обсягів виробництва хліба і хлібобулочних виробів України та зміни чисельності населення України, що можна дослідити в табл.1.

Динаміка обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів і чисельності населення України з 1990-2011 роки

Рік	Обсяг виробництва хліба та хлібобулочних виробів, тис. тонн	Чисельність населення України, тис. осіб	Темп зміни обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів до 1990 року, %	Темп зміни чисельності населення України до 1990 року, %
1990	6701	51556,5	100	100
1991	6685	51623,5	99,76	100,13
1992	6441	51708,2	96,12	100,29
1993	5444	51870,4	81,24	100,61
1994	4540	51715,4	67,75	100,31
1995	4114	51300,4	61,39	99,5
1996	3452	50874,1	51,51	98,68
1997	3060	50400	45,66	97,76
1998	2676	49973,5	39,93	96,93
1999	2510	49544,8	37,46	96,1
2000	2646	49115	39,49	95,26
2001	2449	48663,6	36,55	94,39
2002	2360	48240,9	35,22	93,57
2003	2335	47823,1	34,85	92,76
2004	2307	47442,1	34,43	92,02
2005	2264	47100,5	33,79	91,36
2006	2160	46749,2	32,23	90,68
2007	2034	46465,7	30,35	90,13
2008	1978	46192,3	29,52	89,6
2009	1828	45963,3	27,28	89,15
2010	1807	45782,6	26,97	88,8
2011	1694,2	45598,2	25,28	88,44

Таким чином, виходячи з даних табл.1 темпи зміни обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів та темпи зміни чисельності населення України не співпадають, за період з 1991 по 1994 рік вони взагалі різнонаправлені. Отже, можна зробити висновок, що на зміну обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів України несуттєво вплинула зміна чисельності населення України.

Постає необхідність у визначенні причин і факторів, що вплинули на скорочення виробництва хліба та хлібобулочних виробів України протягом

1990-2011 рр.

З цією метою, на основі даних щодо чисельності населення України, розрахункового рівня споживання хліба та хлібобулочних виробів на 1 особу в Україні, що базується на раціональній нормі їх споживання для різних соціальних і демографічних груп та обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні побудуємо табл. 2.

Таблиця 2

Основні показники виробництва і споживання хліба та хлібобулочних виробів за 1990-2011 рр.

Рік	Споживання хліба та хлібобулочних продуктів (розрахункове), тис. тонн	Обсяг виробництва хліба та хлібобулочних виробів, тис. тонн	Абсолютне відхилення обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів від споживання, тис. тонн	Відносне відхилення споживання хлібу та хлібобулочних виробів до їх обсягу виробництва, %
1	2	3	4	5
1990	4762,65	6701	1938,35	40,7
1991	4771,43	6685	1913,57	40,1
1992	4782,89	6441	1658,11	34,67
1993	4800,52	5444	643,48	13,4
1994	4790,53	4540	-250,53	-5,23
1995	4757,97	4114	-643,97	-13,53
1996	4726	3452	-1274	-26,96
1997	4689,73	3060	-1629,73	-34,75
1998	4659,65	2676	-1983,65	-42,57
1999	4633,03	2510	-2123,03	-42,82
2000	4606,51	2646	-1960,51	-42,56
2001	4577,02	2449	-2128,02	-46,49
2002	4550,93	2360	-2190,93	-48,14
2003	4523,57	2335	-2188,57	-48,38
2004	4497,69	2307	-2190,69	-48,71
2005	4473,2	2264	-2209,2	-49,39
2006	4446,56	2160	-2286,56	-51,42
2007	4424,15	2034	-2390,15	-54,03
2008	4400,8	1978	-2422,8	-55,05
2009	4378,84	1828	-2550,84	-58,25

2010	4360,45	1807	-2553,45	-58,56
2011	4341,53	1694,2	-2647,33	-60,98

Таким чином, з табл. 2 можна зробити наступні припущення: у структурі попиту на хліб та хлібобулочні вироби хлібокомбінатами задовольняється близько 50% потреби, а інші 50% задовольняються малими підприємствами, домогосподарствами, власними виробництвами супермаркетів тощо, оскільки за ними практично не ведеться статистичний облік; споживання хліба та хлібобулочних виробів за період з 1990 по 2011 рік поступово зменшується незначними темпами, у той же час виробництво хліба та хлібобулочних продуктів зменшується швидшими темпами, що обумовлює збільшення в структурі споживання частки малих підприємств. Так, якщо у 1990 році хлібокомбінатами та потужними підприємствами України випускалось 59,3 % хліба та хлібобулочних виробів, що споживаються, то у 2011 році, продукцією хлібокомбінатів вже забезпечується 39,02 % ринку. Беручи до уваги, досить низьку якість готової продукції малих підприємств-виробників хлібу та хлібобулочної продукції, можна розглядати різницю між споживанням хліба та хлібобулочних виробів в Україні та обсягами їх виробництва як потенційний ринок збуту для хлібокомбінатів.

На нашу думку, споживання хліба та хлібобулочних виробів за різницею офіційних обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні і дають нам обсяг, який випускається малими підприємствами, домашніми господарствами, пекарнями, мініпекарнями та власними виробництвами супермаркетів (рис.4).

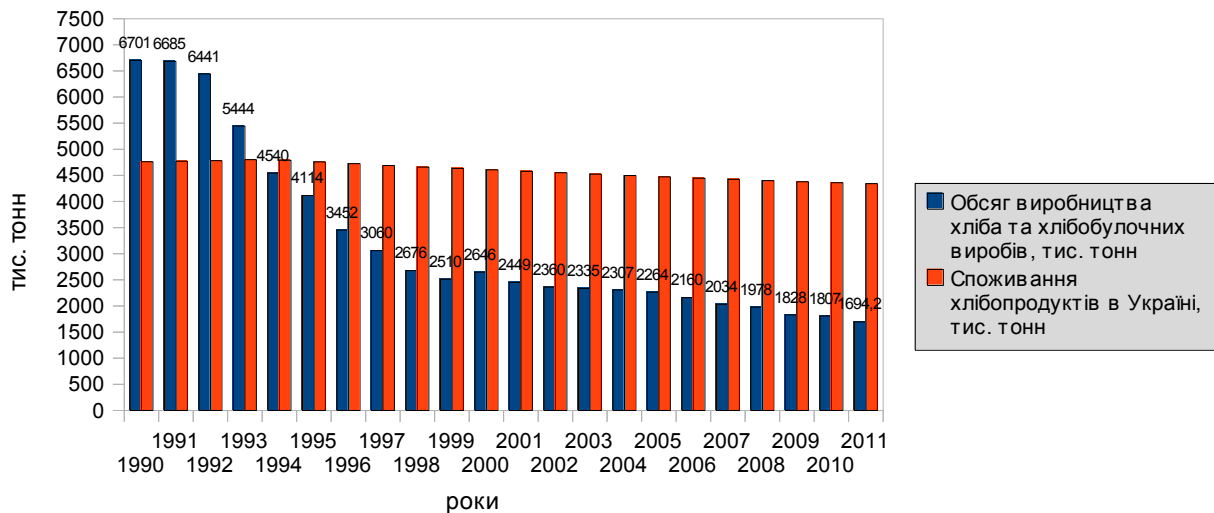

Рис. 4. Споживання населенням хліба і хлібобулочних виробів та обсяги виробництва хліба і хлібобулочних виробів в Україні за 1990-2011 рр., тис. тонн.

Виходячи з рис. 4, можна зробити висновок, що ринок споживання хліба та хлібобулочних виробів України практично не зазнав змін з 1990 по 2011 рр., його обсяг залишався в середньому на рівні 4600 тис. тонн хліба та хлібобулочних виробів на рік. А зміни в офіційних обсягах виробництва хліба та хлібобулочних виробів відбулись через перерозподіл ринкових часток між підприємствами всередині галузі.

Висновки. Отже, хлібокерна галузь для України є традиційною, значні обсяги споживання хліба та хлібобулочних виробів та значні обсяги його виробництва. Протягом 1990-2011 років відбувся перерозподіл ринку між виробництвом продукції великими хлібозаводами, малими підприємствами та домогосподарствами. Ми прийшли до висновку, що обсяги виробництва хліба та хлібобулочних виробів зменшуються протягом досліджуваного періоду і як два основні фактори його зниження виступають: нарощування виробництва хлібопродуктів малими підприємствами, пекарнями, міні-пекарнями, домогосподарствами та власними виробництвами супермаркетів та зменшення чисельності населення України.

Подальшим напрямком дослідження стане аналіз регіональних ринків хлібу та хлібобулочних виробів України.

Літературні джерела:

1. Статистичний щорічник України 2001 р.
2. Статистичний щорічник України 2010р.
3. Статистичний щорічник України 2011р.